

„Bevégeztem, amit elkezdtem”

Magyar könyvtártörténeti kronológia. 5., záró kötet

A *Magyar könyvtártörténeti kronológia* 5. kötetével befejeződött a nagy mű, amelynek összeállítója, Gerő Gyula a pannonhalmi bencés monostor könyvtárának 996. évi megalapításától 2010. december 31-ig teszi számunkra lehetővé a mindenkori Magyarország könyvtári kultúrája több mint egy évezredének áttekintését. A könyvsorozat művelődéstörténeti jelentőségét megfogalmazta Pogány György a 4. kötet ismertetésekor: „A magyar könyvtárügy, könyvtártörténet eseménysorozatának közreadásával megteremtette azt a szilárd vázát, amelyre felhúzható lesz egyszer a hazai könyvtártörténet kellően részletes és tényekre alapozott szintézise.”

Az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában megjelenő, tematikájában egyedülálló vállalkozás 1–3. kötete *Magyar könyvtártörténeti kronológia 996–2007* címmel, 2009-es kiadási évmegjelöléssel jelent meg 2010 februárjában. A nagy alakú kiadvány első két kötete 960 oldalon az eseményeket, a harmadik, 357 oldalon, a mutatókat tartalmazza. (A *Könyvtári Figyelő* 2010/2. száma közölte róla ismertetést.) A 4. kötet *Magyar könyvtártörténeti kronológia 2008–2010. Pótlások, javítások, 996–2007* címmel, 2014 őszén jött ki a nyomdából, kibővítve a kronológia évkörét, továbbá közölve az első két kötet eseménytárának pótlásait, tételeinek javításait. A kötetet a kronológiában addig említett kiadványok bibliográfiája zárja. (E munkát a 2015/1. számában ismertette a *Könyvtári Figyelő*.) A 2021-es dátummal megjelent 5. kötet 2022 májusában készült el a nyomdában. Gerő Gyula már nem foghatta kézbe, ugyanis az előző hónapban, április 13-án, 98. életévében elhunyt.

Az 595 oldalas 5. kötet *Előszó – Végző* című bevezetése röviden összefoglalja a kronológia nyomtatásban 1978-tól közreadott előzményeit, részletesen tájékoztat a jelen kötet tartalmi vonatkozásairól, statisztikai adatairól, végül (búcsúzóul) köszönetet mond az adatgyűjtő munkáját segítő, a szerkesztői feladatokat végző, a megjelenést támogató

Magyar könyvtártörténeti kronológia 5. kötet: Pótlások 1996–2010; Kiténtetések 1954–2012. Összeáll. GERŐ Gyula. A szerkesztésben közrem. RÁCZ Ágnes. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2021. 595 p.

személyeknek, illetve a recenziók szerzőinek. (A bevezető szövegét *Hegyi-közi Ilona* fordította angol nyelvre.)

Maga az érdemi rész három nagy egységből áll: az első az 1–4. kötet pótlásait, a második a kiténtetett könyvtárosok névtárát, a harmadik a megjelent könyvtári katalógusok bibliográfiáját tartalmazza. Zárásként a kötetben előforduló rövidítések feloldása található.

A *Pótlások és javítások a magyar könyvtártörténeti kronológia 1–4. kötetéhez, 1996–2010* címet viselő eseménytári rész 1451 elejétől kezdve egyetlen időfolyamban közli a pótlásokat és javításokat 2010. december 7-ével bezárólag. A vállalkozás eseménytári statisztikáját pontosan közli az előszó: „az 5. kötetben közölt 1500 új tétellel együtt az eseményleírások dátumainak száma több mint húszezer (20 310), a személyeké a 736 újjal együtt 6480; az intézményeké pedig az 531 újjal együtt több mint 4900-ra (4934), a kiadványoké az újonnan említett 164-gyel együtt 2708-ra nőtt.” Tegyük hozzá, hogy alig több mint 50 tétel a korábbi kötetekben közölt események tartalmának javítása. A leírások tipográfiai elrendezése azonos a korábbi közlésekkel, a folyamatok, események kapcsolatának megtalálását a *Lásd*, illetve *Lásd még* utalások teszik lehetővé.

A kronológia műfaja nem viseli el a forrásokra való tételes hivatkozásokat, de biztosak lehetünk abban, hogy az eseményközlések pontosak, helytállóak, kiállják a forráskritikát. Gerő Gyula hagyományos módon, kézírással jegyezte föl cédulákra adatait, s a számítógépes szerkesztést végző *Rácz Agnóstól* tudjuk, hogy 2001-től terjesztette ki a gyűjtőkör kezdő időhatárát a jelenlegi időpontig. A húsz szempontot felölelő témakör anyagának gyűjtése során szinte minden lehetséges forrást felkutatott, feldolgozott. Pontosította az egymásnak ellentmondó adatokat, tájékoztatást kért és kapott könyvtárlaktól, könyvtárosoktól. Magam is többször összefutottam vele az Országos Levéltár kutatótermében, ahol az iratok áttekintése alapján írta meg céduláit. A pótlástételek egy része – Gerő Gyula megfogalmazásával élve – az eseményeknek, folyamatoknak „*egymondatos naplója, diáriuma*”, de bőven akad több évet áttekintő leírás is, amely a könyvtár működésének tömör összefoglalóját adja. Ilyen a második világháborút megelőző időszakból az egykori szakszervezeti-szakegyleti munkáskönyvtárakra vonatkozó 285 esemény-tétel is. Amint az előszóban részletesen olvasható, a cél ezzel az volt, hogy rekonstruálható legyen e véglegesen eltűnő könyvtártípus léte és működése az utókor számára.

Az eseménytári pótlásokat a személynévmutató, az intézmények, szervezetek, település- és földrajzi nevek mutatója, valamint a tárgymutató teszi több szempontból visszakereshetővé.

A *Kiténtetett könyvtárosok névtára 1954–2012* című rész – melynek előzményei a *Könyvtári Figyelő*ben jelentek meg 2000 és 2008 között – a *Kossuth-díjjal*, *Állami Díjjal*, *Kiváló Népművelő díjjal* kiténtetett, továbbá a rendszerváltást követő időszak 31-féle kiténtetését megkapó, összesen 679 könyvtáros adatait és az általuk elnyert, összesen 911 kiténtetést tartalmazza. Az összeállítás több lehetőséget nyújt az adattárban való kutakodásra. A *Kiténtetett könyvtárosok névtára* betűrendben közli a nevet (névváltozatok esetében az utalót is), a születési és halálozási adatokat, a munkahelyet és a kiténtetés fajtáját. Ehhez egy földrajzi és intézményi mutató járul a főváros és a megyék szerinti bontásban, a végén a külföldi, határon túli magyar könyvtárosokkal. Ezt követi a *Kiténtetésekre szerinti mutató* és a kiténtetésekre vonatkozó *Időrendi mutató*. A névtárat a *Pro memoria* című fejezet

zárja, amely lehetővé teszi a kitüntetett könyvtárosokra vonatkozó születési/halálozási évforduló azonnali megtalálását először egy időrendi, majd települések szerinti sorrendben. Ez utóbbiban nemcsak a születési/halálozási helyre, hanem a kitüntetéskor meglévő munkahely településére is kereshetünk. Egy nyomtatványként megjelent kiadványban természetesen van helye egy ilyen sokrétű mutatórendszernek, kérdéses viszont az, hogy ha webes felületen is elérhető lesz majd ez az összeállítás, ott szükség lesz-e a mutatók ilyen változatos megjelenítésére.

Érdekessége ennek a résznek a bevezetőként közölt, kerekén 15 oldalas, 2015 pünkösd vasárnapjára datált *Kis magyar könyvtári kitüntetéstörténet* című dolgozat, amelyben Gerő Gyula a magyarországi könyvtárosok állami-társadalmi megbecsülésének (vagy meg nem becsülésének) történetét tekinti át 1812-től napjainkig. Az 5. kötet utolsó nagy egysége a *Könyvtári katalógusok bibliográfiája* címet viseli, amely az 1945 előtt nyomtatásban megjelent könyvtári katalógusok leírását tartalmazza Rácz Ágnes összeállításában. Első részében a mindenkor Magyarországon 401 településnek betűrendjében, jól áttekinthető tipográfiai elrendezésben láthatjuk az összesen 1409 könyvtár kerekén 3000 katalógusának felsorolását. (A gyűjtés nem terjedt ki a magánkönyvtárak, illetve a kölcsönkönyvtári magánvállalkozások katalógusaira.) A szabványos leírások általában hazai nagykönyvtárak katalógusaiból származnak, ha pedig a kérdéses munkák sem ott, sem egyéb bibliográfiákban nem szerepeltek, akkor a *Magyar Minerva* köteteinek hivatkozásai vagy egyéb források alapján kerültek leírásra, mindig utalva a felhasznált forrásra. A települések könyvtárainak katalógusait követik második részként a megjelent központi katalógusok, majd a népkönyvtárak és egyéb közművelődési, iskolai könyvtárak számára kiadott törzsanyag- és ajánló jegyzékek leírásai. A hazai viszonylatban egyedülálló, teljességre törekvő bibliográfia szervesen egészíti ki az öt kötet eseménytári tematikáját, lehetőséget nyújtva a könyvtárak katalógusaiból hiányzó, az összeállításban csak említett katalógusok felkutatására.

A könyvtár, dokumentumainak használata révén, nemcsak kultúráközvetítő, hanem kultúraformáló, tudatformáló közgyűjtemény is. Létrejött, működése, hatása vagy megszűnése/megszüntetése a közösség művelődéstörténetének részét képezi. Gerő Gyula még 2001-es *Kiáltvány (kiáltás) a hétköznapi könyvtártörténet-írást!* című közleményében tette fel a kérdést: „*Vállalják-e a könyvtárak, hogy [...] – a már meglévő országos*

kronológia adatainak felhasználásával – elkészítik intézményük vagy területük (városuk, megyéjük) könyvtártörténetének kronológiáját, illetve annak adatbázisát?” Ő maga – példát mutatva, és muníciót adva – nemcsak a *Magyar könyvtártörténeti kronológia* öt kötetének anyagát gyűjtötte és szerkesztette meg, hanem összeállította a Veszprém megyei, a Somogy megyei, a Vas megyei, a Komárom-Esztergom megyei könyvtárak kronológiáját, és közreműködött Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiájának összeállításában is. Az Ő anyagából és céduláiból kiindulva készült el segédletként, webes formátumban a Fejér megyei települések könyvtártörténeti kronológiája.

Egy település részletes könyvtártörténeti eseménytára, az elmúlt korszakokra vonatkozó adatok összegyűjtése és közzététele hatékony ismeretközlésként funkcionálhat addig is, amíg egy történeti feldolgozás meg nem születik. Ugyanis nemcsak jelenleg szűnnek meg közkönyvtári szolgáltatóhelyek, s homályosulnak el egy közösség emlékezetében. A második világháború harci eseményeinek befejezése után a községi jegyzők, a vármegyei alispánok jelentései számos esetben a helyi népkönyvtárak megsemmisüléséről, vagy legalábbis töredékes megmaradásukról szóltak. 1946 és 1950 között a belügyminiszter közel 700 olvasókört oszlatott fel, s emellett a belügyminisztérium számtalan további olyan szervezetet, egyesületet számolt fel, amely könyvtárral is rendelkezett. Gerő Gyula gyűjtőmunkája, a közreműködő Rácz Ágnes szerkesztői munkája, valamint az általa szerkesztett bibliográfiák kiinduló alapot nyújtanak ahhoz, hogy a települések könyvtárosai folytassák a bekövetkező helyi események kronológiájának és a 2012 után kitüntetett könyvtárosaik adatainak rögzítését. Arra is ösztönöz, hogy a kollégák a megyei hatókörű közgyűjtemények vonatkozó forrásait, a helyi hírlapok közleményeit is feldolgozva elkészíthessék és közzétehessék saját, teljes körű, részletes helyi könyvtártörténeti eseménytárukat a legkorábbi időponttól kezdve – ott, ahol ez még nem történt volna meg.

„*Quod potui, feci / Finivi, quod incepi*” – olvasható az *Előszó – Végző* című, kötetnyitó fejezet mottójaként, amely a fejezet végén magyarul is megismétlődik: „*Ami erőmből telt, megtettem / Bevégeztem, amit elkezdtem*”. Rajtunk áll, hogy amit Gerő Gyula országos léptékben már megvalósított és befejezett, azt lokális méretekben folytassuk (akár csak digitális formátumban megjelenítve) – megőrizve/továbbadva ezzel településeink kulturális örökségének, könyvtári kultúránknak emlékezetét.

Kégli Ferenc